

SAATEKS

Järjekorras 49. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat on kaante vahele saanud. Et teha aastaraamatut pilkupüüdvamaks ning ühtlasi näidata meie fotokogus leiduvaid rikkusi, oleme värskendanud ka trükise välisilmet.

Meie tänapäev tunneb kõige erinevamate avaldumisvormides aktiivset ja mitmetasandilist huvi nõukogude aja ühiskonna ja kultuuri vastu. Ka ERMi kogumis- ja uurimistöös on lähiminevik juba mõnda aega üks prioriteete, sihikindlamalt on temaga tegeldud alates 2000. aastast. Seekordse aastaraamatu artikliteosa on suuresti pühendatud argielu protsesside analüüsile nõukogude lähiminevikus. Etnoloogide käsitlused aitavad meil seda ajastut paremini mõista.

Neli uurimust on valminud Tartu Ülikooli etnoloogia õppetooli ja Eesti Rahva Muuseumi ühise ETFi grandi raames.¹ Selle projekti eesmärgiks on olnud kirjeldada ja analüüsida nõukogude argielu konkreetsetes elualdkondades, selle protsesse, süsteeme ja struktuure, samuti argirutiini, harjumusi, iseenesestmõistetavusi, igapäevase toimetuleku strateegiaid ning nendega seotud norme ja väärtushinnanguid. Ühtlasi oli taotluseks keskenduda uurimistöös eelkõige nn tavalistele inimestele.

Argielu mõjutasid eelkõige ja kõige vahetumalt totalitaarne süsteem, defitsiidimajandus ning samaaegne moderniseerumisprotsess, mille omapärasest kombinatsioonist ja koosmõjust tulenebki nõukogude argielu spetsiifika.

ERMi teadur-kuraator **Ellen Väriv** analüüsib avaartiklis noorust (ja noorte elu) Eesti NSVs kahel Teise maailmasõja järgsel aastakümnel. Käsitlus lähtub sotsioloog Hilary Pilkingtoni poolt Nõukogude Venemaa noortekultuuri uurimuses välja toodud paradigmatel *noored kui kommunismiehitajad* ja *noored kui lääne mõjude ohvrid*. Eriti viimase teema avamine peaks lugejale huvi pakkuma. Olulisi-

---

¹ Eesti Teadusfondi grant nr 5322 „Argielu strateegiad ja praktikad Nõukogude Eestis”.

mana toob autor välja, et respondendid – tollased noored toonitavad tagasivaates ajastust tingitud lausa rõhutatud apoliitilisust argielu tasandil ning muude väärtuste (uued kogemused, sõbrad jne) leidmist ka ideoloogilistes ettevõtmistes.

Nõukogude aja argiritiini oluline osa – aja- ja töömahukas igapäevase toidulaua eest hoolitsemine on ERMi teadur-kuraatori **Reet Piiri** artikli teema. Kirjutist iseloomustavad sellised märksõnad nagu „igaks juhuks majandamine”, „varumise harjumus”, „isetegemine”. Autor märgib, et tegelemine toidusega omandas teatud määral kompensatsioonifunktsiooni (tol ajal olid vaba aja veetmise võimalused piiratud) ning kujunes omamoodi rituaaliks, millesse investeeritud tööd, aega ja ressursse väärtustati nii pereringis kui ka väljaspool.

Tartu Ülikooli etnoloogia doktorandi **Kirsti Jõesalu** artikkel keskendub nõukogudeaegsetele sotsiaalsetele suhetele tööelus, eelkõige sellele, kuidas kajastuvad tollased suhted tänastes biograafilistes allikates. Uuritavaks grupiks on Eesti suuremates keskustes, peamiselt Tartus ja Tallinnas, töötanud ja töötavad ametnikud-teenistujad. Autor tõdeb kokkuvõtvalt, et Eesti NSV aegset argielu ei ole võimalik mõista rangelt dihhotoomiatele toetudes – riik, tööandja kui avalik sfäär ning sellele vastanduv kodune, privaatne sfäär, siingi eksisteerisid vahepealsed alad.

Nii Ellen Värvi, Reet Piiri kui ka Kirsti Jõesalu kasutavad oma uurimuste peamise allikana ERMi kirjasaatjate vastuseid nende poolt koostatud küsimuslehtedele (vt <http://www.erm.ee/?node=58>).

TÜ etnoloogia magistrand **Reet Ruusmann** käsitleb oma artiklis defitsiidi kui nõukogude süsteemi tunnusliku kategooria eksistentsi Nõukogude Eesti argielus. Autor keskendub oma analüüsis tava-inimese perspektiivile 1980. aastate linnakeskkonnas ning näitab, milliseid strateegiaid defitsiitse kauba saamiseks kasutati. Uurimuse põhilise allika moodustavad autori kogutud teemaintervjuud, millest näidetena kasutatud tsitaadid avavad värvikalt kõikvõimalikke „liine“ ja „skeeme“ defitsiitse kauba hankimisel.

Soome-ugri rahvaste ajaloo ja kultuuri vallast on aastaraamatus taas kaastöö ERMi teaduri **Svetlana Karmi** sulest, kes artiklis „Eesti etnoloogid Udmurtias. Eesti Rahva Muuseumi 1971.–1991. aasta udmurdi ekspeditsioonide päevikute analüüs“ lahkab ERMi topograafilises arhiivis hoitavaid udmurdi välitööde päevikuid. Tegemist on seni teenimatult vähe kasutatud, kuid kaasaegses etnoloogias üha

enam hinnatava allikaga, mille plussideks peetakse just intiimsust ning subjektiivsust. Svetlana Karm analüüsib udmurdi välitööde päevikuid kui kultuurikirjeldusi ja kultuurianalüüsi allikaid ning teisalt kui kultuurialoogi kajastusi. Samuti heidab ta udmurdi päevikute kaudu pilgu ERMi kogumistöole (välitöödele) nõukogude ajal.

On väga rõõmustav, et käesolevas aastaraamatus avab ERMi fotolabori kauaaegne juhataja, nüüdne teenekas fotokonservaator **Jüri Karm** oma unikaalse kogemustepagasi artikliga „Fotode säilitamisest“. Sissejuhatavalt nendib kirjutaja tõsiasja, et (meie mäluasutustes) käsitletakse fotot eelkõige kui illustratsiooni, kui dokumenti, mille kirjeldamisel pööratakse tähelepanu fotol kujutatule, samas kui andmed foto füüsilisest olemusest jäetakse fikseerimata. Selline praktika tekitab aga probleeme fotode säilitamisel. Jüri Karm annab oma artiklis ülevaate fotode restaureerimise, konserveerimise ja säilitustegevuse arengutest, fotograafilistest protsessidest, fotode valmistamise ja säilitamisega seotud materjalidest, valgustusest eksponeerimisel ning soovitusi erinevat tüüpi fotodele optimaalsete säilitustingimuste loomiseks.

Artikkel pakub kindlasti väärtuslikku teavet kõigile, kes fotode kogumise või säilitamisega kokku puutuvad.

Lähenev ERMi juubeliaasta 2009 on suunanud meid süvenema sellesse, millised ajad, olud ning inimesed on saatnud muuseumi selle arenguteel läbi sajadi.

Pakume lugejale üht põnevat dokumenti kultuuri talletamise protsessist – välitööpäevikut. ERMi peaarhivaar Tiina Tael on välja valinud ja arvutisse sisestanud Johannes Jansi päevaraamatu kogumisreisist Muhu saarele 1920. aastal. Loodame, et see on hea sissejuhatus käesolevast aastast ilmuma hakkavale sarjale, kus avaldatakse värvikamaid välitööpäevikuid Eesti Rahva Muuseumi ajaloost.

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetooli professor Ülo Valk tutvustab lugejale endise ERMi töötaja, praegu Tartu Ülikooli teaduri ja Cambridge'i ülikooli doktorandi Laur Vallikivi raamatut „Arktika nomaadid šamanismi ja kristluse vahel“, mis põhineb Tartu Ülikoolis 2004. aastal kaitstud magistritööl.

ERMi teadur ja festivali Maailmafilm peakorraldaja Pille Runnel annab ülevaate 2005. aasta festivalipäevadest. Seekordse festivali alateemaks oli moodne maailm. Kokkuvõtvalt tõdeb Pille Runnel, et positiivne tagasiside nii teist korda toimunud festivali külastajatelt

kui ka filmitegijailt kinnitavad, et Tartus on nišš põhiliselt dokumentaalfilmile toetuvale festivalile olemas.

Aastaraamat sisaldab ka traditsioonilisi ülevaateid – Eesti Rahva Muuseumi 2004. aasta aruannet ning sama aasta jooksul muuseumi raamatukogusse annetatud trükiste nimekirja.

Toimetus loodab, et ERMi 49. aastaraamat pakub kõitvat ja kasulikku lugemist. Allakirjutanu tänab kõiki, kes on selle aastaraamatu kaante vahele jõudmisele kaasa aidanud.

Märts 2006
Terje Anepaio